

Стеван Ђорђевић*

МЕЂУНАРОДНО ПРАВО – ДЕФИНИЦИЈА И НАЗИВ

Писац даје дефиницију међународног права, односно међународног јавног права, и рашчлањује њене чиниоце (субјекти, својеврстан скуп начела и правила, односи између субјеката међународног права).

У погледу назива изјашњава се за „међународно право“ у односу на „међународно јавно право“, узимајући их за синониме и сјављајући знак једнакости између њих.

Кључне речи: *Дефиниција међународног права. – Назив међународног права. – *Ius gentium*. – Међународно јавно право.*

1. Дефиниција

Међународно право је својеврстан скуп правних начела и правила којима се уређује посебан вид друштвених односа између субјеката међународног права у њиховим подударним и противречним вредностима и интересима у датој међународној заједници.

Рашчланимо чиниоце ове дефиниције.

Међународно право је пре свега својеврстан, истина још не и свеобухватан, скуп правних начела и правила, који се разликује од одговарајућих норми унутрашњих правних дисциплина; та посебност огледа се у њиховом настанку, правној природи и санкцијама које их прате.

Субјекти међународног права су државе, међународне организације и друге целине, а сасвим изузетно и појединци. Одлика је XX века да се број носилаца међународноправног субјективитета и њихов обим функција проширују, а њихове разлике огледају се

---

* Др Стеван Ђорђевић, редовни професор Универзитета.

у збиру и степену права и дужности које имају у међународноправном поретку. Већ крајем XIX и почетком XX века напуштају се постепено, али све више и више, схватања у доктрини да су субјекти међународног права само и једино државе.

Начелима и правилима међународног права уређује се посебан вид друштвених односа између субјеката међународног права. Предмет тих односа у међусобном општењу су подударне и противречне вредности и интереси у различитим областима напредњаке, зависно од датог степена друштвеног и материјалног развика. Подударне и противречне вредности и интереси тичу се одржања мира и безбедности, привредног развика и благостања, заштите животне средине и здравља, развоја међународног саобраћаја и општења, те мирног решавања спорова, поштовања људских права и права појединаца, делатности међународних организација, дипломатске заштите сопствених поданика, укључујући међународну одговорност држава и појединаца и право оружаних сукоба, итд. Утврђује се, пре свега, међународна сарадња и остварују општи заједнички циљеви, али и разрешавају противречни и неподударни интереси. То су правни односи. Међународним правом се не исцрпљују сви међународни односи, нити их оно обухвата у целини.

Дефиницијом се ближе одређује да је то скуп правних начела и правила којима се уређују односи у датој, конкретно данашњој, међународној заједници. Тиме се на посредан начин указује на привременост и променљивост појма међународне заједнице, с једне стране и правних начела и правила, односно међународноправног поретка, с друге стране. Појам међународне заједнице треба посебно и раздвојено утврђивати за сваки историјски временски период. Сада се конкретно под тим појмом подразумева заједница држава и других субјеката међународног права, повезана утврђеним правним односима путем међународноправног поретка оличеног у Организацији уједињених нација.

Поред међународноправних начела и правила утврђених у двостраним и вишестраним међународним уговорима, међународно право се такође изражава и кроз општа правна начела (члан 38 Статута Међународног суда правде) и тзв. *ius cogens* (императивне норме-члан 53 Конвенције о праву уговора од 1969). Тај међународноправни поредак такође је подложен променљивости у формалном и материјалном смислу и важи за краћи или дужи период, зависно од своје садржине.

У прошлости, а и сада, многи писци настојали су да путем дефиниције истакну свој поглед на ову правну дисциплину, тј. да се одреде према њеном обиму и садржини. Сусрећемо се са истоветним или скоро истоветним дефиницијама међународног права, што је схватљиво, с обзиром да је реч о правном уређењу односа

између истих субјеката међународног права. Али има и разлика, било да је реч о временској условљености писца који дефиницију даје, било због различитог поимања формалне или материјалне садржине чинилаца који дефиницију творе.

Одлика дефиниција међународног права које дају писци пре Првог светског рата и касније јесте у томе што они међународно право узимају као скуп правних правила којима се уређују међусобни односи, пре свега између народа, тј. држава.¹ Крајем XIX века сусрећемо се са дефиницијом да је међународно право „скуп начела и правила која управљају односима између народа, то ће рећи, између држава, нација, народа и силе“.² Али и у овом периоду има писаца који и даље узимају државе као једине субјекте међународног права, односно за које оно „није ништа друго него проучавање односа међу државама“.³ Супротно, поједини писци стављају у први план „односе између људи који припадају различитим националним групама“.⁴ Занимљиво је напоменути да и пресуда Сталног суда међународне правде у случају „Lotus“ из 1927. године остаје на томе да су субјекти међународног права само државе. Прецизније тај суд је утврдио да међународно право „регулише односе између независних држава“.⁵

1 По E. de Vattel-y, „Le droit des gens est la science du droit qui a lieu entre nations, ou États et des obligations qui répondent à ce droit“, Prél, N° 3, наведено по: *Dictionnaire de la terminologie du droit international*, Sirey, 1960, p. 232; – F. de Martens за предмет ове дисциплине као свеукупност правних норми подвлачи „животне циљеве народа у области њихових узајамних односа“, *Современное международное право цивилизованных народов*, том I, С. Петербургъ 1895, стр. 16-17; – За J. Westlake-a међународно право је „право заједнице држава или нација“, *International Law*, Part. I, 1904, p. 1; – Н. Bonfils даје дефиницију: „Le droit international public (ou Droit des gens) est l'ensemble des règles qui déterminent les droits et les devoirs respectifs des États dans leurs mutuelles relations“, *Manuel de Droit international public (Droit des gens)*, Paris 1914, septième édition, p. 2; – L. le Fur проширује међународноправни субјективитет и на друге целине и заједнице народа осим држава, *Међународно јавно право*, превод, Београд 1932, стр. 8-9; – М. Ђувара, релативно касније, каже да међународно право „регулише међународни друштвени живот“ створен „постојањем множине држава у свету“, „Le fondement de l'ordre juridique positif en droit international“, *Recueil des cours de l'Académie de droit international de la Haye* (даље: *Recueil des cours*), tome 64, 1938, p. 486.

2 А. Ривије, *Основи међународног права*, превод, Београд 1898, стр. 3-4, „On appelle droit des gens l'ensemble des principes ou règles de droit qui gouvernent les relations entre les gens, c'est-à-dire entre les États, les nations, les peuples, les puissances...“

3 Тако, P. Fauchille, *Traité de droit international public*, Paris 1921-1925, No 1; М. Моа, *Основни појмови Међународног јавног права*, превод, Београд 1925, стр. 9. Овај став је још дуже задржан у: *Encyclopaedia Britannica*, volume 12, Chicago-London-Toronto, 1768, 1947, p. 524, „International Law, public, the general term for the law governing the relations and intercourse of States *inter se*. The parties are States and not nations...“

4 N. Politis, *Les nouvelles tendances du Droit International*, p. 76 (наведено по: *Dictionnaire...*, *op. cit.*..., p. 235).

5 Cour permanente de justice internationale (C.P.J.I.), série A, пресуда 9, p. 18; А. Гођевац, *Принципи и правила међународног права који се излучују из јуриспруденције Сталног суда међународне правде у Хаџу*, Београд 1932, стр. 59, 86.

У новијој правној књижевности, код писаца и пре и после Другог светског рата, налазимо истоветне дефиниције међународног права као скупу норми којима се уређују односи између држава али и других целина и међународних организација или, најкраће речено, међународно право се одређује као „право међународне заједнице“. Покад кад се ова правна правила којима се регулишу међународни односи обраћају непосредно и појединцима.⁶ У дефиницијама се понегде додаје да су „норме међународног права независне од националних права држава“, односно да се у оквиру међународног поретка не допушта „однос потчињености између правно организованих држава“ или, да субјекти међународног права „нису објекти примене правила унутар права било које државе“ и др. Поред побројаних носилаца субјективитета наводе се и устаници, друге врсте покрета отпора, зарађене стране са владама *de facto*, Ватикан, а изузетно и појединци, тј. физичка и правна лица.⁷

На већ указане чиниоце у дефиницијама наилазимо и код југословенских писаца после Другог светског рата. По неким, „међународно право представља скуп правних правила која регулишу односе између држава и односе у међународној заједници“ (М. Бартош) или пак „међународно право је састав правила која уређују односе у међународној заједници признатих субјеката“ (Ј. Andrassy).⁸ Постоји једнодушност у проширењу круга носилаца међународноправног субјективитета (пре свега за међународне владине организације), изузев код неких писаца пре Другог светског рата, по којима су субјекти међународног права само државе. У

6 Dictionnaire..., *op. cit.*, p. 234, 235; „Ensemble des règles juridiques régissant les rapports internationaux, ce droit étant entendu comme régissant les rapports entre États que l'action des certaines entités qui ne sont pas des États dans leurs rapports avec ceux-ci et parfois comme s'adressant aussi aux individus“, такође: „Ensemble des règles juridiques qui s'imposent aux États indépendants ou aux divers organisations internationales dans leurs rapports mutuels“.

7 *Larousse du XXe siècle*, p. 970; *Grand Larousse*, 1961, p. 239; *Nouveau Larousse illustré*, Paris, p. 818; – Н. Kelsen, „Théorie générale du droit international public, Problèmes choisis“, *Recueil des cours*, 42, 1932, p. 3; J. Basdevant, „Règles générales du droit de la paix“, *Recueil des cours*, 58, 1936; – L. Oppenheim, *International Law*, I, 1948, p. 11; R. Ago, *Science juridique et droit international*, *Recueil des cours*, 90, 1956; P. Ziccardi, „Les caractères de l'ordre juridique international“, *Recueil des cours*, 95, 1958, p. 271, 395; G. Dahm, *Völkerrecht*, Band I, 1958, S. 1; M. St. Korowicz, *Introduction to International Law*, The Hague 1959; L. Cavaré, *Le droit international public positif*, Paris 1967, p. 132; P. Guggenheim, *Traité de Droit international public*, I, Genève 1967, p. 1; R. Monaco, „Cours général du droit international public“, *Recueil des cours*, 125, 1968, p. 99; P. Reuter, *Droit international public*, Paris 1968; G. Berczowski, „Les problèmes de la subjectivité internationale“, *Mélanges offerts à J. Andrassy*, La Haye 1968, p. 35; I. Szaszy, „La règle juridique, le droit subjectif et le sujet de droit en droit international“, *Mélanges offerts à J. Andrassy*, La Haye 1968, p. 30; Ch. Rousseau, *Droit international public*, I, Paris 1970; H. Lauterpacht, *International Law*, vol. I, Cambridge 1970, p. 9.

8 М. Бартош, *Међународно јавно право*, I, Београд 1954, стр. 9, J. Andrassy, *Medunarodno pravo*, Загреб 1984, стр. 1.

дефиницију се, код неких од њих, такође укључује „међународно-правни положај физичких и правних лица уколико су регулисани правилима међународног права“ или „санкционисани од стране државе и међународних организација“.⁹

Са појавом совјетске доктрине међународног права после Октобарске револуције 1917. године, појавили су се нови прилази у дефинисању међународног права. То се може пратити у радовима првих совјетских интернационалиста па до скорашњих дана. На међународно право као правну дисциплину гледа се са доста ограничења и секташтва. Указује се на посебност „међународног права прелазног периода“ као на мост постављен између две половине света; истиче се изричито класна природа међународног права, као што се то чини и у свим другим правним дисциплинама – међународно право се тумачи као „облик привременог споразума између два система супротстављајућих класа“ и као „један од облика борбе двају система“. При томе се посебно потцртава улога принуде „коју државе остварују индивидуално или колективно“ у процесу борбе и сарадње држава.¹⁰ Поједини писци, међународно право одређују као правну надградњу створену на светској економији.¹¹

У совјетској правној књижевности каснијег датума примећује се проширивање субјеката међународног права и на остале целине (међународне организације, народе, ослободилачке покрете и др.), уз истовремено наглашавање класне природе међународног права

9 М. Новаковић, *Основи међународнога јавнога права*, књига прва, Београд 1936, стр. 2; А. Магарашевић, *Основи међународног права*, Нови Сад 1965, стр. 1; С. Аврамов, *Међународно јавно право*, Београд 1989, стр. 1; такође: Б. Јанковић, *Међународно јавно право*, Београд 1981, стр. 3; V. Ibler, *Rječnik međunarodnog javnog prava*, Загреб 1972, стр. 157, друго издање: 1987, стр. 166, 169.

10 Е. А. Коровин, *Международное право переходного времени*, Москва 1924. (превод са руског на немачки: *Völkerrecht der Übergangszeit*, Берлин 1929, S. 139). По писцу, овај привремени споразум (компромис) закључен је за период у коме један од система (буржоаски) није више у стању да обезбеди искључиву превласт, а други (пролетерски или социјалистички) још није стекао власт. Код каснијих писаца (Стучка, Пашуканис) још више се истиче класни карактер права, те и насиље на којем се заснивају односи међу државама. – Шире: J. Y. Calvez, *Droit international et souveraineté en U.R.S.S.*, Paris 1953, pp. 73, 101, 115; – За А. Вишинског: „Међународно право је скуп правила која регулишу односе између држава у процесу њихове класне борбе и сарадње, изражавајући вољу владајућих класа држава, и обезбеђују је принудом коју државе остварују индивидуално или колективно“, *Международное право и международная организация, Советское государство и право*, 1/1948, стр. 22. – Скоро истоветна дефиниција даје се и у: *Юридический словарь*, Москва 1956, стр. 563. – Такође: Е. А. Коровин, „Некоторые основные вопросы современной теории международного права“, *Советское государство и право*, 6/1954, стр. 42 (писац је изменио донекле своја првобитна гледишта); *Международное право, Институт права Академии наук СССР*, Москва 1947, стр. 5; Ф. И. Кожевников, *Учебное пособие по международному публичному праву (Очерки)*, Москва 1947, стр. 24.

11 S. B. Krylov, „Les notions principales du droit des gens (La doctrine soviétique du droit international)“, *Recueil des cours*, 70, 1947, pp. 414-415.

и истицање сарадње и надметања између социјалистичких и капиталистичких држава са циљем обезбеђења општег мира и мирољубиве коегзистенције, али и указивање на јединствени и општи међународноправни поредак.¹² Критикујући ставове А. Вишинског, Г. Тункин примећује да је код њега био приметно изражен утицај дефинисања правних дисциплина из унутрашњег права и да преувеличава улогу принуде уопште, па и у међународном праву. Принуда, по њему, није једино средство да се обезбеди поштовање правних норми.¹³

Многобројни покушаји су чинјени и чине се да се да једна задовољавајућа општа дефиниција међународног права. Најчешће су то нормативистичке, правне дефиниције. Оне би се могле свести на то да је међународно право скуп правних правила којима се уређују међународни односи, тј. односи у међународној заједници. У томе постоји и велика подударност. То је разумљиво, с обзиром да је међународно право правна дисциплина и дефиниција те дисциплине мора да садржи у првом реду правна обележја. Зато су само делимично биле оправдане неке замерке совјетских писаца који су писцима на Западу пребацивали да се ограничавају само на формалне елементе у дефинисању међународног права.

У доктрини има и радова који изложене дефиниције међународног права уопштавају у неколико категорија: а) према адресантима, тј. субјектима чији се односи регулишу; б) према садржини, тј. материји која се уређује правилима међународног права; в) тзв. техничке или процедуралне дефиниције по којима се правила међународног и унутрашњег права разликују по начину стварања.¹⁴ Временом, и сада, међународно право поприма карактер опште међународноправне дисциплине којом се уређују односи у целој

12 Р. Л. Бобров, *Современное международное право*, Москва 1962; *Курс международного права*, Москва 1967, том 1, стр. 37-38; *Международное право*, Колл. авторов, Отв. ред. Л. А. Маджорян и Н. Т. Блатова, Москва 1967, стр. 3.

13 Г. И. Тункин, *Вопросы теории международного права*, Москва 1962 (*Droit international public, problèmes théoriques*, Paris 1965, p. 165). – Писац проширује субјективитет у међународном праву и на народе који се боре за своју независност а нису још створили своју државу (национално-ослободилачки покрети), р. 50. У неким пак другим радовима, исти писац пише о непомирљивим супротностима између два система; о немогућности идеолошке коегзистенције два система; о јединственом универзалном правном поретку на основи мирољубиве коегзистенције; о сагласности воља држава као главном извору међународног права и др. – Видети: *Советский ежегодник международного права*, Москва 1958, стр. 24; „Улога међународног права у међународним односима“, у књизи: V. Ibler, *Medunarodni odnosi*, Загреб 1971, стр. 425.

14 Е. Suy, „Sur la définition du droit des gens“, *Revue générale de Droit International Public*, 4/1960, pp. 760-770. – После критичке анализе све три категорије дефиниције, писац закључује да се треба задовољити несавршеном дефиницијом као што је и само међународно право („ce dernier n'étant que l'ensemble des normes, qui, à un moment donné, et sans égard à l'objet ordonné ou au sujet obligé, à la suite d'une procédure autonome, deviennent internationales“).

међународној заједници и у целокупним њеним испољавањима и делатностима. Није више реч само о односима између држава већ се област уређења стално проширује и на друге целине (међународне организације, народе, ослободилачке покрете, људска права и појединце и др.). Реч је о разноврсним процесима у међународној заједници. Зато се писци у најновијим радовима заустављају на најопштијој дефиницији међународног права као права које се примењује у међународном друштву.¹⁵ Међутим, постоје велика противстављања и противречности у интересима субјеката међународног права, посебно оних најважнијих, а то су државе. То су разлози који су нас определили да дамо дефиницију међународног права онако како смо је на почетку изложили, истичући оне чиниоце који су, по нашем мишљењу, сада најопштији, и залажући се за јединствени међународноправни поредак у будућности, који ће се непрестано дограђивати. Тај поредак ће бити централизован и јединствен, али истовремено и различит и особен у појединим деловима.

2. Назив

Данас је у доктрини и пракси општеприхваћен и уобичајен назив ове правне дисциплине: *међународно љправо* односно *међународно јавно љправо*.¹⁶ Назив „међународно право“ се и одраније проширивало, рекли бисмо све чешће, додавањем, речи „јавно“, да би се тиме указало на његов јавноправни карактер и тако разграничило од правне дисциплине међународног приватног права (тј. да би се ово последње искључило). У нашој литератури с правом је указано на проблеме термилошке природе и њихов значај кад је у питању употреба назива „међународно право“, „међународно јавно право“ и „међународно приватно право“.¹⁷

15 N. Q. Dinh, P. Daillicr, A. Pellet, *Droit international public*, 5e édition, Paris 1994, p. 33. – По писцима, подразумева се да постојање међународног друштва различитог од националног или унутрашњег, или државног. Такође, поред разграничења примене међународног и унутрашњег права, формулом се потврђује социолошка веза између права и друштва. Свако друштво, по њима, има потребу за правом и свако право је друштвени производ (*ubi societas, ibi jus*). – Иста дефиниција и текст у ранијем издању: N. Q. Dinh, *Droit international public*, Paris 1975, p. 19.

16 Франц.: *Droit international, droit des gens*; енгл.: *International Law, Law of nations*; рус. *международное публичное право*; нем.: *Völkerrecht*; итал.: *Diritto internazionale*; шпан.: *Derecho internacional*, итд. Такође: *Droit international public*; *Public International Law*; *Международное публичное право*; *Diritto internazionale publico*; *Derecho internacional público*, итд.

17 М. Живковић – З. Радивојевић, „О називима 'међународно право', 'међународно јавно право' и 'међународно приватно право', *Југословенска ревија за међународно љправо*, 1/1990, стр. 93-105. – Писци, врло нијансирано, указују на неспоразуме, покаткад на могућност бесплодне доктринарне расправе, с обзиром да се два или три назива употребљавају за означавање истог појма, односно да се један термин користи за означавање више појмова.

Данашњи назив је дошао као последица и израз буржоаске револуције и националног буђења у XVIII и XIX веку, да је, наиме, народ носилац суверене власти у држави. Упоредо са овим називом постојао је и други: „међудржавно право“, као оправдање за то што су се дуго само државе узимале за субјекте међународног права.¹⁸ Предност називу „међународно право“ давала се још од почетка XIX века, будући да су се њиме изражавале и упечатљивије потврђивале демократске тежње о томе да је носилац суверенитета народ, што је тада доприносило савременој теорији за стварање појма суверенитета.

Кратак осврт уназад на историјат ове дисциплине довео би нас до првобитног појма *ius gentium* (лат. *ius* – право; *gens* – племе, род, народ) у римском праву. Ближе и подробније, порекло овог појма означаје правни статус додељен странцима у оквиру Римског царства, док је појам *ius civile* био намењен само за положај римског грађанина. Однос између *ius gentium* и *ius civile* не може се поистоветити са данашњим односом међународног и унутрашњег права, зато што су *ius civile* и *ius gentium* у суштини римско право. Битно обележје класичног и садашњег међународног права је, поред осталог, сарадња субјеката међународног права, што по свом смислу и садржини римски појам *ius gentium* није садржавао. Ова два појма у систему римског права представљају однос правних система појединих области и регија, свакако са извесним посебношћима. У ствари, реч је о односима средишне и јединствене целине, то јест Рима (*ius civile*), према њеним, мало или више издвојеним деловима (*ius gentium*).¹⁹ Израз „*ius gentium*“ су дуго употребљавали писци који су се својевремено служили латинским језиком, сада напуштеним.²⁰ Одржао се преко превода на француски језик (*droit des gens*) и служио као синоним за назив „међународно право“.

18 Посебно се у аустријској правној школи овај назив дуже задржао. Такође, код југословенских писаца пре Другог светског рата (Л. Питамич, И. Томшин). – С. Крилов га употребљава упоредо са називом „међународно право“ у предавањима на Хашкој академији 1947. године – напомена 11.

19 По *ius gentium*-у, није се уживао потпун статус римских грађана, који је важно за његове поданике (*ius civile*). Реч је, пре свега, о једној јединој, наиме, римској држави, те зато назив „*ius gentium*“ нема значење које би се могло аналогно изједначити са називом „међународно право“, без обзира на његово етимолошко порекло. – Видети шире: Р. Guggenheim, „Contribution à l'histoire des sources du droit des gens“, *Recueil des cours*, 1958, 94, р. 5 и даље.

20 И поред разграничења на које се указује, у доктрини се ипак у изразу *ius gentium* тражи зачетак назива дисциплине међународног права, с обзиром на карактер односа у многонационалној, разнородној римској држави. Искрпно се указује и на то да је тај римски појам означавао нешто друго и различито, и да се истовремено тицао и ужег и ширег (обухватнијег) каснијег појма и назива „међународно право“. Значи, насупрот и упоредо са *ius civile* (римско национално право) изграђивало се *ius gentium*. – Р. Guggenheim, *op. cit.*, р. 5 и даље.

Употребљавани су такође и други називи, као *ius inter gentes*, *jus inter civitates*, *jus inter potestates* и др.²¹

Назив „међународно право“ први пут користи енглески писац J. Bentham у свом делу: *Увод у њравна и законодавна начела* из 1789. године. Он је указивао на то да израз није нов, и да он не мисли да је одговарајући и у потпуности разумљив.²² Преко превода на француски, енглески *International Law* прелази у француски *Droit international*. Писци у Француској више се опредељују за назив *Droit international* у односу на *Droit des gens*, који се употребљава и даље, до данашњих дана.²³ У енглеској литератури назив „*International Law*“, ређе „*Law of Nations*“, употребљава се насупрот унутрашњем праву „*National Law*“ или „*Municipal Law*“. Називом „међународно право“ не пориче се „*међудржавни елементи*“, с обзиром да је он сада најизраженије присутан у међународним односима. Али има критике и на сам назив „*међународно њраво*“, иако је он општеприхваћен.²⁴

Преко назива „*међународно њраво*“ указује се на суштину савременог међународног права у тежњи за остварењем начела самоопредељења народа, учешћа народа у демократском преображају других начела међународног права, као и заинтересованости за њихово поштовање и остварење. Овај назив је у сваком случају бољи од назива „*међудржавно право*“. Он је најопштији, дуго је у употреби и чврсто је уграђен и учвршћен у међународноправни поредак. Њиме се сада практично означавају правила која се при-

21 Главни оснивачи савременог међународног права Н. Grotius, Pufendorf, E. de Vattel и др., поред „*ius gentium*“, употребљавају и „*jus inter civitates*“, а Abbé (опат) de Saint Pierre пак: *jus inter gentes*. – У енглеској литератури оживела је латинска формула *jus inter gentes*, усвојена још у XVI веку од Vitoria-е, преузета каније од енглеског писца R. Zouch-а 1650. године, а И. Кант је 1795. овај израз заменио са „*међународно право*“. – P. Guggenheim, *op. cit.*, p. 5 и даље; такође: P. Guggenheim, *Traité de Droit international*, Томс I, Genève 1967, p. 3 и даље; видети и: М. Марковић, „Структуралне промене у схватању међународног права, посебно у вези са положајем појединца“, *Зборник Правног факултета у Загребу*, 1-2/1972, стр. 199-200.

22 „*An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*“, pp. 326-327. Такође, он први употребљава израз „*међународна јуриспруденција*“, и истовремено помиње један ранији француски текст где се уместо „*droit des gens*“ препоручује употреба „*droit entre gens*“ – наведено по: *Encyclopaedia Britannica, op. cit.*, p. 524; А. Ривије, *op. cit.*, стр. 4 и 6.

23 G. Scelle инсистира на називу *Droit des gens*, дајући му шири смисао и садржину (*Précis de droit des gens*, 1932, I, préface, p. VII).

24 Међународно право као правна дисциплина улази у свој „*класични*“ стадијум са Вестфалским уговором од 1648. године. Оно се у то доба, претежним делом развијало и утврђивало као право које уређује међусобне односе суверена, тј. владара који су располагали сувереношћу, а не као право народа (*ius gentium*, *droit des gens*, међународно право и сл.). Тако, неки писци назив „*међународно право*“ сматрају погрешним од почетка. – O. Kimminich, „Нов поглед на међународну заштиту“, *JRMP*, 1/1971, стр. 3; видети и: *Encyclopaedia Britannica, op. cit.*, p. 524.

међују у међународној заједници, тј. правила која уређују односе између држава, правни статус извесних других целина односно међународних организација, а понекад се односи и на појединце и правна лица створена по нормама појединих државних поредака.²⁵ И неки наши југословенски писци после Другог светског рата, заузимајући се за назив „међународно право“ односно „међународно јавно право“, а одбацујући онај „међудржавно право“, с правом примећују да се у самој Повељи Уједињених нација говори о стварању *међународне* организације а не *међудржавне*, а да се у Уводу Повеље УН каже: „Ми, народи Уједињених нација“, а не „Ми, високе стране уговорнице“, како је гласио уобичајен текст за вишестране уговоре и конвенције.²⁶ То исто, примећујемо, имамо после Првог светског рата са стварањем међународне организације, уређене међународне заједнице „Société des Nations“, односно „League of Nations“.

Раније више, сада знатно мање, било је критика и објашњења у вези са употребом назива „међународно право“, с обзиром да су досад првенствено државе носиоци субјективитета у међународним односима. Подразумевајући његову ширу садржину оно свакако није *само* „међудржавно право“, али нећемо порицати да је начело суверенитета најизраженије везано за државе и да оно и даље лебди у односима између држава и прожима данашњи међународноправни поредак, тј. односе у међународној заједници. Правила о односима између народа, преточена кроз савремени систем међународног права функционишу пре свега преко држава, које их симболизују и представљају.²⁷ Чини нам се да је садашњи међународноправни поредак на „прелому и средокраћи“ између међудржавног права, права међу народима и мало даљег, више жељеног, права човечанства у будућности.

Даље, из разлога структуралних промена у савременом друштву, има писаца који сматрају да данашње међународно право поприма, истина споро, вид општечовечанског, опште људског права или интерсоцијалног, интердруштвеног права. Проширење надлежности међународног права на нове просторе и области, са укључењем међународних организација, различитих корпорација и удружења као и појединаца, по овим писцима, утиче на распад

25 Југословенски писац М. Илић, пре Другог светског рата, ангажује се за назив „међународно право“, не само зато што је тај назив потврђен традицијом, него нарочито због тога што му се чини, да ће иако не одговара данашњици, одговарати будућности, коју у неку руку наговештава. Тај назив означава циљ ка којем иде постепени развој међународних односа. – „Општа разматрања о Друштву народа и његовом праву“, докторска теза на француском 1919, превод, Београд 1996, стр. 46.

26 Б. Јанковић, *op. cit.*, стр. 1.

27 N. Q. Dinh, P. Daillier, A. Pellet, *op. cit.*, p. 34.

строгих граница између међународног јавног права и међународног приватног права. Изналазе се нови називи као „транснационално“ право односно „наднационално“ право – „светско“ право, или „право међународних односа“, у које би се укључило и међународно јавно право и међународно приватно право и сва друга правила која не спадају у потпуности у ове стандардне дисциплине али су уско везана с њима.²⁸

И нама се чини да је у овом моменту назив „међународно право“ најприхватљивији. Истина, назив изражава више политичко-друштвену садржину правне дисциплине него уређење односа између постојећих међународноправних субјеката. Није реч о уређивању односа само између народа, већ првенствено између држава, држава и међународних организација и између међународних организација међусобно. Кад је реч о односима између међународних владиних организација и других правних субјеката са њима, њихове чланице су у првом реду државе. Међународне организације имају самостални међународноправни субјективитет, независан од субјективитета држава – њихових чланица. У ствари, сада је преображен ранији објекат међународног права који се сводио на односе између држава, а они су били искључиво предмет регулација. Сада додајемо и односе држава поводом права својих припадника. Тако, у најширем смислу речи, у оквиру међународне заједнице имамо односе који укључују државе, међународне организације, народе, друге целине и појединце.

Доктрина и пракса се мире са овим називом, не противрече му, а уосталом, како се с правом истиче, има се у виду да су називи само ствар договора самих носилаца субјективитета у међународним односима. И новији југословенски писци, задржавајући овај назив, чине упоређење његове употребе у односу на његово значење на страним језицима.²⁹ Назив није и правнички идеалан, али у овом моменту изгледа да није могуће наћи бољи, нити га

28 J. Andrassy, *op. cit.*, стр. 1; N. Q. Dinh, P. Daillier, A. Pellet, *op. cit.*, p. 36 (у литератури: Ph. Jessup, *Transnational Law*, 1956; R. Pinto, *Droit des relations internationales*, 1972 и др.). Међутим, ови нови називи нису успели да истисну назив „међународно право“, нити су, пак, стекли неку ширу подршку.

29 М. Живковић – З. Радивојевић, *op. cit.*, стр. 94-95. – Писци наводе да у француском и енглеском језику егзистирају три назива за означавање правне дисциплине која има за предмет уређивање међусобних односа чланова међународне заједнице („droit des gens“, „droit international“ и „droit international public“ у француском, односно „International Law“, „Law of Nations“ и „Public International Law“ у енглеском језику). И даље, немачки назив „Völkerrecht“ одолео је свим променама, па се и даље искључиво употребљава у данашњој немачкој доктрини у смислу сва три наведена израза, мада се изузетно срећемо и са изразом „Internationales Recht“, што служи као најопштији и најшири појам. – У нашем језику, називом „међународно право“ односно „међународно јавно право“ покрива се садржина наведених назива у француском, енглеском и немачком језику.

доктрина жели мењати. У очекивању бољег, одговарајућег назива, посебно кад је реч о даљој будућности са променама у данашњој међународној заједници или о новим техничким проналасцима у откривању и савладавању космоса итд., треба остати при овом називу, све док не постане узак или ограничавајући. Засада он подразумева уређење односа између субјеката међународног права у оквиру међународне заједнице, везаних просторно за планету Земљу, а појединим начелима и правилима уређују се и односи између субјеката у вези са објектима ван наше планете (космичко право).

Најзад, у доктрини постоји неуједначеност у погледу употребе назива „међународно право и „међународно јавно право“. Најчешће се та два назива узимају као синоними, тј. ставља се између њих знак једнакости, што чини и писац овог рада. Уобичајено је када се каже „међународно право“ да се истовремено мисли и на „међународно јавно право“. Међутим, тачно је и то да се додатком „јавно“ избегава било какав неспоразум о каквим је односима реч, јер се имају у виду начела и правила којима се регулишу односи између субјеката међународноправног поретка. Али, има и другојачих мишљења југословенских писаца, по којима међународно право у ширем смислу обухвата и међународно јавно право и међународно приватно право. Насупрот томе, поједини новији југословенски писци сматрају да је једино правилан назив „међународно право“, и да додаток „јавно“ није одговарајући.³⁰ Назив „међународно право“ употребљава се без додатка „јавно“ и подразумева се да је реч о јединственом и искључивом називу с обзиром на његову првобитну употребу и настанак. Честа замена ова два назива и њихово подразумевање чини се и у унутрашњем законодавству и у најширој јавној употреби.

Назив „међународно приватно право“ (раније значило сукоб закона) такође је општеприхваћен у доктрини, мада и ту постоји расправа око тога да ли је најбоље изабрана. Реч је о посебним правним односима који се регулишу правилима међународног приватног права.³¹ Овај рад није посвећен разликовању међународног јавног права и међународног приватног права.

³⁰ М. Живковић – З. Радивојевић, *op. cit.*, стр. 96-97, 104. За ове писце, атрибут „јавно“, због своје амбивалентности, несавршености и интерноправног порекла, не може прецизно да изрази садржину ове правне дисциплине.

³¹ М. Живковић – З. Радивојевић, *op. cit.*, стр. 99-104. – Писци врло подробно анализирају карактер међународнојавноправних односа и међународнојавноправних односа који стоје у основи међународног јавног права и међународног приватног права.

Stevan Đorđević*

INTERNATIONAL LAW – DEFINITIONS AND TERMS

Summary

According to the view of this author: “International law is a unique collection of legal principles and rules, arranging a special aspect of societal relations between subjects of international law and their corresponding and contradictory values and interests in the given international community.”

The paper offers a thorough survey of the definitions of international law, in other words, international public law in doctrine, in the country and abroad, during the last century. The author states that it has changed, especially in regard of subjects, and that the content of relations that have been organised by legal principles and rules has become broader and more comprehensive. The most general definition in doctrine today is that international law is a collection of legal rules whereby international relations are arranged, that is, relations in the international community.

The author traces the name of this discipline, starting from the Roman notion of *jus gentium* and gives a history of its use. According to him the term “international law” is the most acceptable, although even this term is not ideal from the legal point of view. At this moment, it is apparently impossible to find a better term, nor is there a wish in doctrine to change it. In the expectation of an appropriate term – especially in regard of the changes in today’s international community in the future, or regarding new technical innovations in discovering and mastering the cosmos, etc. – this term should be retained until it becomes too narrow and limiting.

According to the author it is customary that when we say “international law” we also think of “international public law”. However, it is also correct that by using the term “public” we avoid misunderstandings in regard of the content of legal discipline. By adding “public” we point to its legal public nature, thereby distinguishing it from international private law, i.e. it excludes that law.

Key words: *International Law (definitions) – International Law (term) – Jus gentium – International Public Law.*

---

* Dr Stevan Đorđević, University Professor.

Stevan Đorđević*

DROIT INTERNATIONAL, DÉFINITIONS ET TERMES

Résumé

Selon cet auteur: “Le droit international est un ensemble spécifique de principes et de règles juridiques selon lequel on gère un aspect particulier des rapports sociaux entre les sujets du droit international dans leurs valeurs et intérêts identiques et contradictoires au sein d'une communauté internationale donnée.”

L'auteur rappelle les divers énoncés de la définition du droit international, et respectivement du droit international public, en vigueur dans la doctrine tant en Yougoslavie qu'à l'étranger au cours du siècle passé. Il constate que cette définition a subi des changements, notamment en ce qui concerne les sujets du droit, alors que le contenu des rapports gérés par les principes et règles juridiques a progressivement englobé un domaine de plus en plus large et diversifié. Aujourd'hui la définition la plus générale du droit international dans la doctrine est qu'il constitue un ensemble de règles juridiques gérant les rapports internationaux, c'est-à-dire les rapports au sein de la communauté internationale.

L'auteur suit l'évolution des termes de cette discipline depuis la notion romaine de *ius gentium* et retrace l'historique de leur emploi. Selon lui la formulation “droit international” est la plus acceptable bien que n'étant pas idéale du point de vue juridique. A l'heure actuelle, il semblerait toutefois qu'il n'est pas possible d'en trouver de meilleure et que la doctrine, elle-même, ne souhaite pas en changer. Dans l'attente d'un terme plus adéquat – en particulier lorsque l'on a en vue les changements intervenant, ou à venir, au sein de la communauté internationale, ou les innovations techniques qui accompagneront la conquête et la maîtrise de l'espace, etc. – il convient donc de garder ce terme tant qu'il ne s'avérera pas trop étroit et restrictif.

Selon l'auteur, l'usage veut que par “droit international” on pense également parfois au “droit international public”. Toutefois l'adjonction de l'épithète “public” permet d'éviter tout malentendu en ce qui concerne le contenu de la discipline juridique en question. Cette précision attire en effet l'attention sur son caractère juridique et, en cela, le différencie et le distingue du droit international privé.

Mots clés: *Droit international (définitions)*. – *Droit international (terme)*. – *Ius gentium*. – *Droit international public*.

---

* Dr. Stevan Đorđević, professeur de l'Université.